Oplysningsmuseet

Visionsoplæg for et nyt museum i Hørsholm

MUSEUM NORDSJÆLLAND

Visionsoplæg for et nyt museum i Hørsholm
1. udgave, februar 2021

© Museum Nordsjælland 2021

MUSEUM NORDSJÆLLAND
Frederiksgade 9
3400 Hillerød
Tlf. 72170240
post@museums.dk
www.museumns.dk

INDHOLD

03 Intro

05 Stedet

06 Indholdet

07 Oplysningstiden

10 Hirschholm Slot

12 Kærlighedsaffæren

13 Slotshaven

14 Indretningen

18 Arrangementer efterår 2023 - eksempler

19 Momentum

Hvor andet ikke er anført, er illustrationer gengivet efter materiale i Museum Nordsjællands samlinger.

Til enkelte billeder har vi ikke kunnet finde ophavspersonen.

Kalender s. 18 med inspiration fra White Noise Agency.

Foto: Philip Nørgaard

INTRO

Vi vil skabe et museum om oplysningstiden.

Det skal handle om dannelse, oplysning og frihed. Det skal handle om grundlaget for vores moderne demokratiske samfund.

Museet skal ligge i Hørsholm, for det var her, ideerne blev gjort til handling. Her gennemførtes Danmarks første landboreformer. Her forsøgte Struensee at reformere samfundet efter oplysningstidens ideer, herfra offentliggjorde han forordningen om trykkefrihed, og her var han dronningens elsker.

Der findes ikke andre museer med hovedfokus på oplysningstiden i Danmark. Det nye museum vil nuancere forståelsen af oplysningstiden og dens arv i det moderne samfund, så vi kan blive klogere på os selv.

Dannelse, oplysning og frihed. Det er højaktuelle emner. Det var de også for 300 år siden, hvor oplysningstidens tanker og idealer spredte sig i Europa.

Det var en brydningstid, hvor menneskerettigheder, medindflydelse og frihed under ansvar for alvor kom i spil. Rundt om i verdenen, såvel som herhjemme, skete nybrud, der stadig rammesætter vores liv og virke.

I 1771 opholdt den sindssyge Christian 7. og hans dronning Caroline Mathilde sig på Hirschholm Slot i Hørsholm. Tæt på kongen færdedes kongens livlæge, Johann Friederich Struensee. Han udnyttede det enevældige system og blev landets reelle hersker. Hirschholm Slot dannede også ramme om kærligheds-affæren mellem Struensee og dronningen.

Struensee var inspireret af de nye ideer, der strømmede gennem oplysningstidens Europa. Han ville ændre samfundet og udstedte et væld af forordninger og love fra Hirschholm Slot.

STEDET

Hirschholm Slot er for længst revet ned.
Men omgivelserne – haven og avlsbygningerne – er stort set intakte.

Det var lige her, de danmarkshistoriske begivenheder fandt sted. Derfor er det her, det nye museum om oplysningstiden skal realiseres.

Det er visionen, at det nye museum skal ligge i den imponerende kornlade, som er den ældste og mest markante af avlsbygningerne. Den blev opført af dronning Louise i 1713.

Laden i sig selv fortæller om enevældens hierarkiske styre. Dens oprindelige funktion som kornlager understreges af dens massive bygningskrop og indre planløsning med ét stort åbent rum, hvor de kraftige tømmerkonstruktioner er synlige. De store gavlflader giver bygningen et monumentalt udtryk, som nok har indgydt respekt, når bønderne afleverede korn til dronningen.

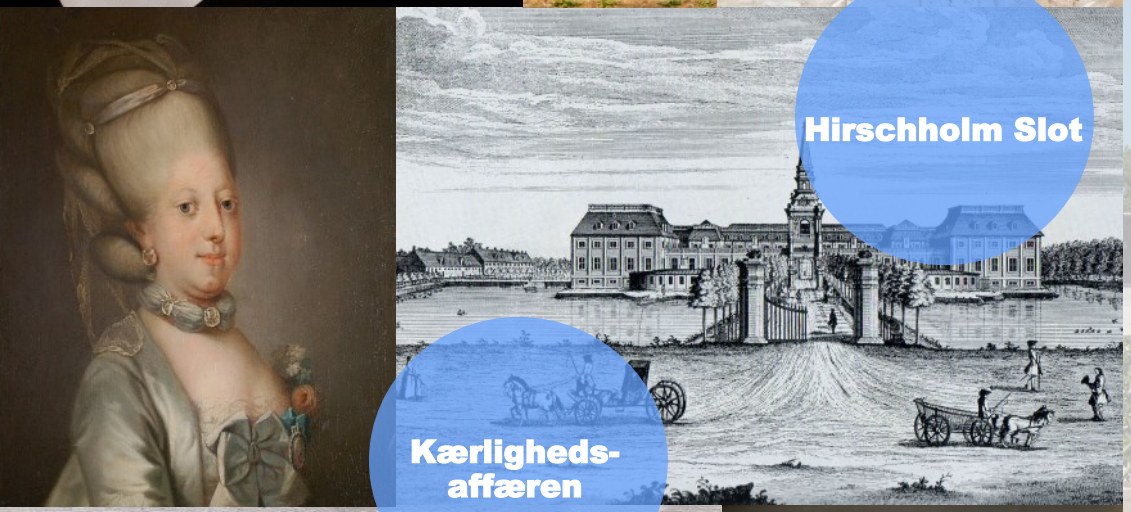

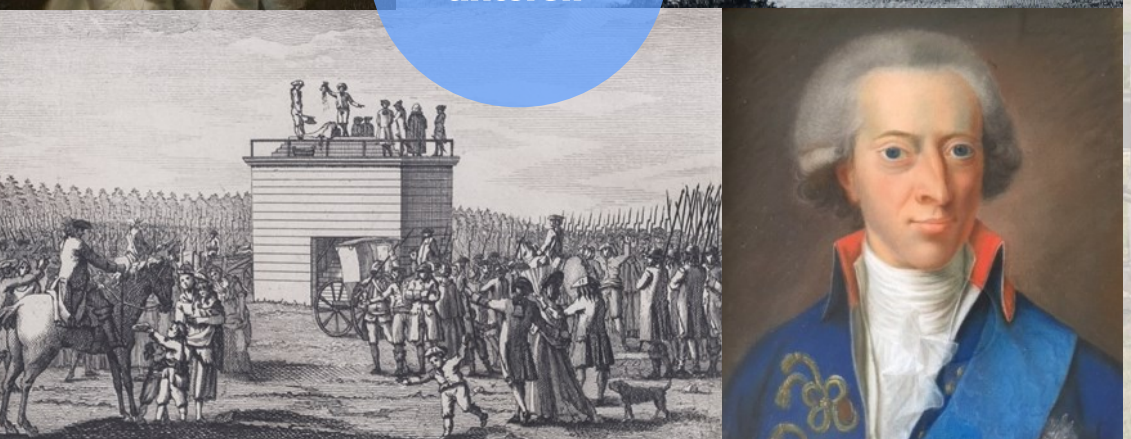

INDHOLDET

Museet kommer til at rumme tre kernefortællinger, en børneudstilling og skiftende særudstillinger, der byder ind med nye vinkler og perspektiver på 1700-tallets aktualitet.

Temaet om **oplysningstiden** tager afsæt i den danske oplysningstids historie, både nationalt og lokalt. For det var nemlig fra Hirschholm Slot, nogle af de vigtigste reformer blev iværksat.

I temaet **Hirschholm Slot** udfoldes fortællingen om enevældens legitimering af magten gennem enorme byggeprojekter, hofetikette, rangforordninger og selv-iscenesættelse. Netop enevældens magtfuldkommenhed var en forudsætning for oplysningsreformerne.

I temaet om **kærlighedsaffæren** mellem Christian 7.s livlæge Struensee og dronning Caroline Mathilde fortælles historien om det dramatiske kærligheds- og magtspil, der udfoldede sig på Hirschholm Slot.

De yngste får et særligt afsnit: **Børnenes Gemak**, hvor de gennem leg og oplevelser kan lære om oplysningstiden. Her bliver der også plads til skoletjenestens aktiviteter.

Fire øverste fotos: Philip Nørgaard

OPLYSNINGSTIDEN

1700-tallet var oplysningens århundrede. Fornuften blev sat i centrum. Tanker om dannelse, menneskerettigheder og bøndernes frigørelse florerede. Samtidig blev totalitære styreformer og slavehandel kritiseret.

Oplysningstidens idéer strømmede rundt i Europa og Amerika, og videnskabsmænd drog ud for at kortlægge verden.

Foto: Philip Nørgaard

Foto: Philip Nørgaard

I Danmark manifesterede oplysningstankerne sig i vigtige reformer. En af dem var indførelsen af skolepligt i 1739 for den brede befolknings børn. Kongen bag reformen var Hirschholm Slots grundlægger, Christian 6.

Danmarks første landboreformer fandt sted i Hørsholm under enkedronning Sophie Magdalene. Bønderne fik arvefæste til deres gårde, og mod betaling blev de fritaget for tvangsarbejde. Til minde om dronningens politik blev Danmarks første frihedsstøtte rejst ved siden af den store lade.

I Struensee-tiden blev der indført en lang række reformer fra Hirschholm, som fik stor betydning for 1700-tallets samfund og eftertiden. Ytringsfrihed er en hjørnesten i det moderne demokrati, og det var fra Hirschholm, Struensee offentliggjorde forordningen om trykkefrihed.

Foto: Philip Nørgaard

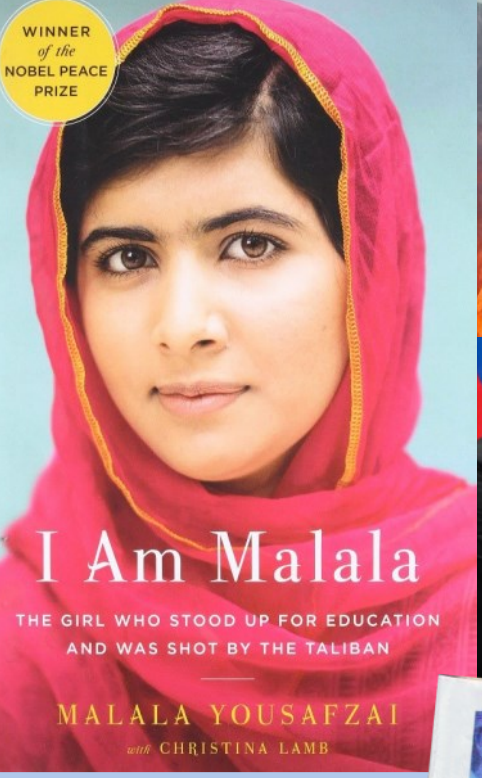

Foto: Liviu Florin Albei, Creative Commons

Dannelse, oplysning, frihed og menneske-rettigheder. Det er grundprincipper i vores moderne demokrati. Pejlemærker, vi kan navigere efter.

Hvis vi skal forstå vores nutidige demokratiske samfund, er det væsentligt at vide, at principperne ikke er universelle, men et produkt af modige og fremsynede oplysningstænkeres ideer og handlinger i 1700-tallet.

Det er værdier, der gennem tiden konstant er blevet udfordret, og som også i dag er under pres. Presset sker blandt andet i takt med de sociale mediers spredning af populisme og falske nyheder.

Vi vil sætte fokus på oplysningstidens ideer og betydning for os som individer i et moderne demokratisk samfund.

HIRSCHHOLM SLOT

Den enevældige konge brugte Hirschholm Slot som sommerresidens. Magten blev manifesteret i det prægtige barokslot, der i eftertiden blev kaldt for *Nordens Versailles*. Slottet blev opført i 1730-1744 af Christian 6. og hans dronning Sophie Magdalene med Lauritz de Thurah som arkitekt.

Maleri af Johann Salomon Wahl,
Statens Museum for Kunst
Foto af spejl: Philip Nørgaard

Magt og selviscenesættelse. Enevældens selviscenesættelse var med til at bekræfte hierarkiet i samfundet, hvor kun Gud stod over kongen.

Enevældens hierarki kunne udnyttes. Det skete, da Struensee tog magten for at ændre samfundet efter oplysningstidens idealer. Det var på Hirschholm Slot, Struensee gjorde sig til diktator. Hundredvis af kabinetsordrer blev udstedt herfra.

Efter Struensees fald og henrettelse i 1772 benyttede kongefamilien sjældent slottet, og det forfaldt. Kostbare renoveringer var påkrævet, og blandt andet derfor lod Frederik 6. slottet nedrive i 1810-1812.

Historien om det prægtige Hirschholm Slot, der rejste sig for senere at blive revet ned sten for sten, er et stærkt billede på enevældens storhed og fald.

Magtfuldkommenhed, intriger, selviscenesættelse og stræben opad på den sociale rangstige udmøntede sig i det ekstreme i 1700-tallets oplyste enevælde. I dag er selviscenesættelsen central i dyrkelsen af vores perfekthedskultur på de sociale medier.

Foto: Maëlick, Creative Commons

KÆRLIGHEDS-AFFÆREN

Hirschholm Slot dannede ramme om kærlighedsaffæren mellem kongens livlæge Struensee og dronning Caroline Mathilde.

I 1771 opholdt den sindssyge Christian 7. og dronning Caroline Mathilde sig på slottet i Hørsholm. Tæt på kongen færdedes hans livlæge, Johann Friederich Struensee.

På Hirschholm Slot holdt kongen et privat hof, hvor kun en lille kreds var inviteret. Struensee og Caroline Mathilde havde deres hyrdetimer på ture rundt i landskabet, og om aftenen blev det kongelige selskab underholdt af internationale musikere. Struensee og Caroline Mathildes datter blev født og døbt på Hirschholm.

Struensee forregnede sig. Magtfulde fjender fik nok. Struensee blev arresteret og henrettet, og dronningen blev landsforvist.

Kongernes Samling
Rosenborg

SLOTSHAVEN

Avlsbygningerne lå lige overfor det nu nedrevne Hirschholm Slot. Samspillet mellem bygninger, udstillinger og omgivelser bliver et bærende element i projektet.

Slotsøen skal inddrages aktivt i formidlingen. Det kan for eksempel ske ved visualisering af slottet på digitale platforme og markering af dets fundament.

På Haveøen fandtes de kongelige legepladser som kuglespil, labyrint og amfiteater, og de kan genskabes, så de også kan bruges i dag.

Placeringen af museet i en af de historiske bygninger overfor Slotshaven giver mulighed for at skabe et nyt kulturhistorisk knudepunkt i Hørsholm.

De besøgende kan få en helhedsoplevelse, hvor et besøg i udstillingen kædes sammen med en tur i Slotshaven. Gæsterne kommer helt tæt på historien og kan gå i Struensee og Caroline Mathildes fodspor.

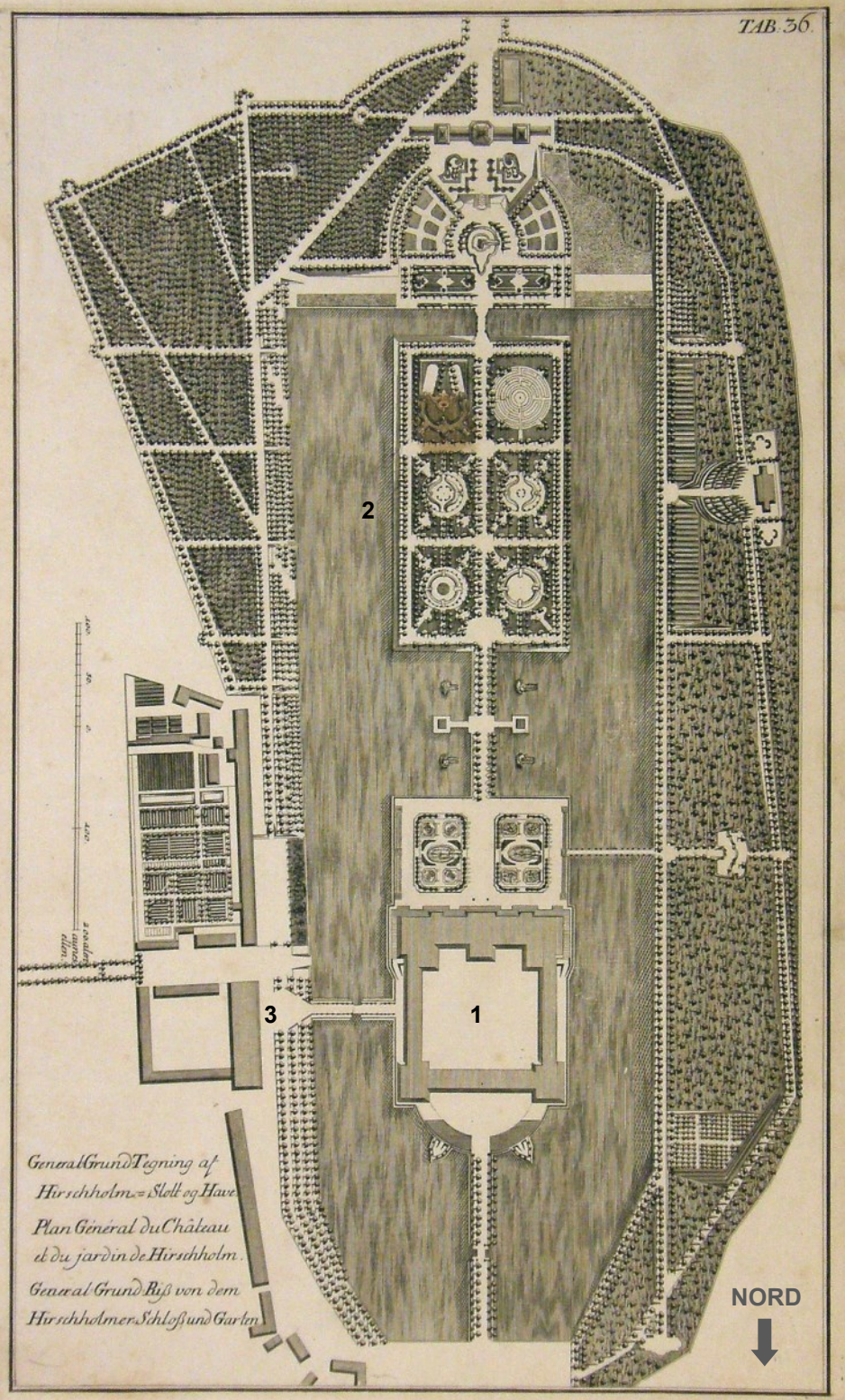

Thuras plan over slotsområdet 1749

1. Hirschholm Slot
2. Haveøen
3. Laden, hvor museet indrettes

Foto: Philip Nørgaard

INDRETNINGEN

Laden, hvor museet skal indrettes, er et åbent rum på 1040 m^2 med 12 meter til kip. Indretningen skal respektere fredningsværdierne og bygningens oprindelige funktion, så den fortsat opleves som ét stort rum.

Planen viser er forslag til, hvordan laden kan indrettes med udstillingstemaer.

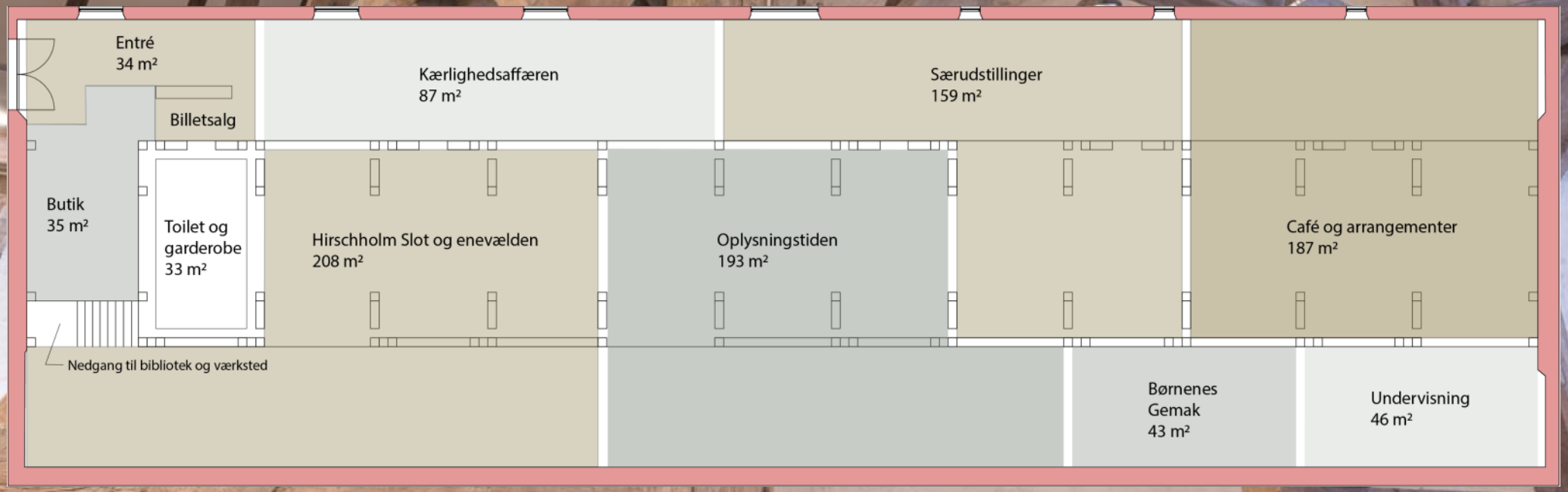

Foto: Philip Nørgaard

Eksempel på udstillingstema:

HIRSCHHOLM SLOT

I temaet om enevældens magt og selviscenesættelse foldes Hirschholm Slots historie ud. En af pragtsalene genskabes med kulisser, malerier, dragter, spejle, møbler, digitale virkemidler og musik. En stor model viser slottet, og ud mod Slotshaven er der et digitalt vindue, hvor slottet toner frem i en liveversion med personer, hestevogne osv.

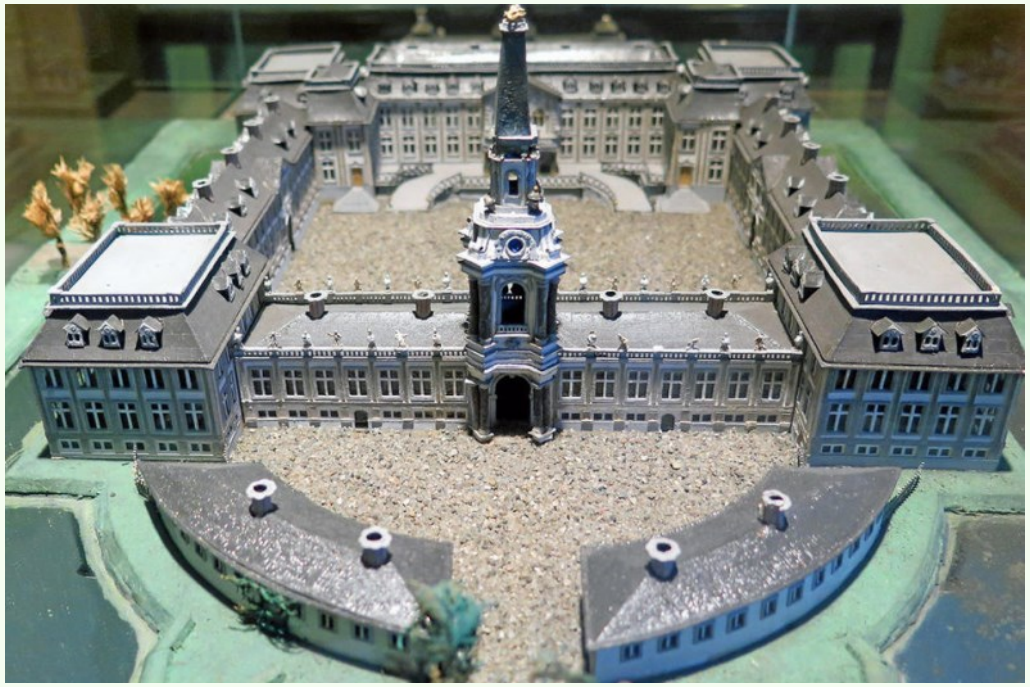

Eksempel på udstillingstema:

OPLYSNINGSTIDEN

Et rekonstrueret 1700-tals bibliotek danner ramme om temaer som viden, rettigheder og frihed. En digital globus viser, hvordan ideer krydsede grænser, og videnskabsmænd kortlagde verden. På væggene hænger portrætter af oplysningstænkere, og deres centrale ideer formidles. Milepæle som trykkefrihedens indførelse, undervisningspligt, udviklingen af vacciner og landboreformerne præsenteres af genstande - som for eksempel museets store samling af trykkefrihedsskrifter - og digital formidling.

Foto: Liviu Florin Albei, Creative Commons

Gage Skidmore, Creative Commons

Udstillingen trækker tråde op til nutiden. Oplysningstidens fokus på viden, rettigheder og frihed er ligeså aktuelt i dag.

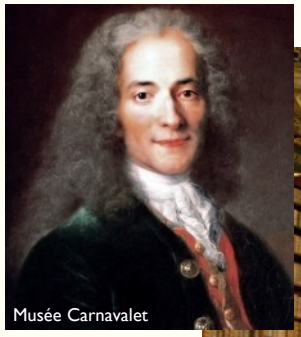
Musée Carnavalet

Nasjonalmuseet, Norge

Foto: Bruno Delzant, Wikimedia Commons

Foto: Philip Norgaard

Eksempel på udstillingstema:

BØRNENES GEMAK

Børnenes Gemak præsenterer et væld af fælles oplevelser for hele familien. Her kan man træde ind i historien og se, røre, høre og lege sig til en større forståelse af oplysnings-tiden.

Børnene kan bygge slotsmodeller, sammensætte slottets interiør og dække op til taffel. I påklædningsværelset kan de eksperimentere med 1700-tallets klædedragter og skønhedsidealer. De kan afprøve rollen som kronprins udsat for Struensees strikse opdragelse efter Rousseaus naturromantiske idealer eller forsøge at spille kortene rigtigt i magtkampene blandt kongens pager. Børnene kan leve sig ind i rollen som bonde, vaskekone, soldat eller køkkenpige på Hirschholm Slot. De kan også tjene en ekstra skilling som leverandør af sladder fra slottet og bidrage til trykning og salg af smædeskrifter.

Struensees greb om magten og ytringsfrihedens dilemmaer sættes i spil i børnegemakkets historiske laboratorium, som også vil danne rammen for besøg af skoleklasser.
I tilknytning til Børnenes Gemak er der spisepladser og plads til skoletjenestens aktiviteter.

Peder Als 1771. Statens Museum for Kunst

ARRANGEMENTER EFTERÅRET 2023

2. SEPTEMBER	**KULTURSALON** Journalist Anne Knudsen og bloggeren og musikjournalist Lucia Odoom diskuterer ungdomskultur og selviscenesættelse. Der er klare paralleller mellem vor tids perfekthedskultur på de sociale medier og 1700-tallets stræben efter fuldkommenhed. I dag har den ydre iscenesættelse genvundet sin førerposition, hvor perfektheden dyrkes på de sociale medier.	19.30-22.30
10. SEPTEMBER	**FILMSLOTTET** Se eller gense klassikeren "En kongelig affære" med indledning af professor Ulrik Langen, der var historisk konsulent på filmen. En kongelig affære er en dansk historisk spillefilm fra 2012 instrueret af Nikolaj Arcel. Filmen skildrer trekantsdramaet mellem den tyske livlæge Johann Friederic Struensee, Christian 7. og hans dronning Caroline Mathilde.	20.00-22.30
23. SEPTEMBER	**BØRNENES GEMAK** Vær tjenestekarl - eller pige - på Hirschholm Slot for en dag! Hjælp vaskekonen med at vaske tøj, hent vand med åg og pres most af friske æbler.	10.00-17.00
25. SEPTEMBER	**FRILUFTSKONCERT I SLOTSHAVEN** Oplev musikken som sanseskabende, når Museum Nordsjælland i samarbejde med Hørsholm Musikskole inviterer til intimkoncert i Slotshavens amfiteater ligesom på Struensees tid.	14.00-15.30
1. OKTOBER	**ÅBNING AF SÆRUDSTILLINGEN "VOLD OG STRAF"** Med udgangspunkt i Struensees afskaffelse af tortur og hans egen brutale henrettelse udfolder udstillingen voldens og straffens kulturhistorie. Udstillingen vises til 31. december 2023. 	15.00-18.30
15. OKTOBER	**KULTURSALON** Mød Svend Brinkmann, når vi sætter fokus på dannelse. I oplysningstiden sikrede dannelse balancen med det frie individ og et patriotisk fokus på samfundets ve og vel. I dag er der fokus på målbare præstationer og opportunisme med spørgsmål som: Hvad kan jeg bruge det til? Kan det gøre mig rig? Ikke på at undersøge hvad der er vigtigt for os som mennesker. Men klimadebatten udfordrer individualismen, for her gælder det en højere sags tjeneste.	19.00-21.30
25. OKTOBER	**BØRNENES GEMAK** Hjælp med at rive Hirschholm Slot ned! I Slotshaven skal vi fjerne slottets sidste mure, sådan som man gjorde for 200 år siden. Vi bruger gamle redskaber, hejseværk og trillebøre.	10.00-17.00
30. OKTOBER	**FILMSLOTTET** Se eller gense klassikeren "Peter von Scholten" med Ole Ernst i hovedrollen. Filmen er et stort anlagt historisk drama om den fremskridtsvenlige guvernør på de dansk-vestindiske øer. Vi følger hans konflikter med myndighederne i København og med lokale embedsmænd og plantageejere, indtil han i 1848 imødegår et ulmende slaveoprør ved på egen hånd at ophæve slaveriet.	20.00-22.30
10. NOVEMBER	**KULTURSALONEN** Mød Frederik Stjernfelt og Jacob Mchangama, der har skrevet bogen "MEN – ytringsfrihedens historie i Danmark". Lige siden Muhammedkrisen i 2006 har ytringsfrihed været et stort debatemne både i Danmark og i udlandet. Bogen kortlægger historien om ytringsfriheden i Danmark siden reformationen og behandler personer og positioner, der til tider blev straffet og marginaliseret på grundlag af skiftende love.	19.00-21.30
15. NOVEMBER	**CACAO– OG CHOKOLADEFESTIVAL** Kom til den lækre cacao- og chokoladefestival i Laden! Caroline Mathilde havde et tårnhøjt forbrug af chokolade og konfekt, og vi vil gå i hendes fodspor på årets festival. Der er fyldt med lækre smagsprøver og inspiration til alle med en sød tand!	11.00-17.00
18. NOVEMBER	**SATIRE MED ROALD ALS OG JONATHAN SPANG** Roald Als, kendt for sine satiriske tegninger i Politiken, og Jonathan Spang fra DR´s satireprogram "Tæt på Sandheden" fortæller om at at lave samfundssatire rettet mod danske magthavere. Roald Als viser eksempler på sine tegninger, og Jonathan Spang giver et kort show.	19.30-22.00
23. NOVEMBER	**HOFBAL I BØRNENES GEMAK** Klæd dig ud som konge, dronning, hofdame eller tjener. Dæk taffelbord med smukke tallerkener og fade, skriv bordkort med fjerpen og slå dig løs til aftenens maskebal. 	11.00-18.00

MOMENTUM

Slottes avlsbygninger står tomme og er sat til salg af Freja Ejendomme A/S. Museum Nordsjælland har tilkendegivet, at museet gerne vil købe laden, hvis de nødvendige fondsmidler kan rejses.

Arkitema Architects har udarbejdet skitser til, hvordan laden kan transformeres til et moderne museum med respekt for fredningsværdierne. De samlede udgifter til indretning af laden er beregnet til ca. 17 mio. kr. Selve udstillingerne vil anslået koste 12 mio. kr. Der er også udarbejdet en forretningsmodel for den fremtidige drift af museet. Driften skal hvile i sig selv.

Sideløbende arbejder Museum Nordsjælland videre med planerne om at inddrage Slotshaven i formidlingen af Hirschholm Slot.

Museumsplanerne har bred opbakning hos Hørsholms borgere og politikere, og en enig kommunalbestyrelse ser positivt på en kommunal medfinansiering i etablerings-fasen. Størstedelen af udgiften søges finansieret af fonde.

Næste skridt bliver at drøfte museumsplanerne med byens borgere og politikere. Sideløbende vil museet kontakte fonde for at afsøge interessen for projektet.